

Departementaal vertrouwelijk

Duiding Maatschappelijke impact COVID-19 (nr. 3)

Kerneenheid
Analyse

Donderdag 15 oktober 2020 - geactualiseerd tot 08.30 uur

Duiding

- De roep om strengere en duidelijkere maatregelen, waar de meeste burgers voorstander van waren, lijkt enigszins gehonoreerd. Waar een deel van de nieuwe maatregelen de consistentie en duidelijkheid lijken te vergroten, blijft op sommige vlakken onduidelijkheid bestaan. Bijvoorbeeld rond het voorlopig ontbreken van een wettelijke basis voor een mondkapjesplicht. De (online) exegese van de maatregelen door voor- en tegenstanders zal aanhouden.
- Het is de vraag in hoeverre de nieuwe maatregelen zullen leiden tot gedragsverandering. Anderen wijzen op tekortkomingen blijkt makkelijker dan zelf naleven. Uit de waardering voor duidelijke communicatie over de maatregelen kan worden afgeleid dat men hecht aan een toelichting van (het belang van en) de bredere context achter de maatregelen.
- Onvrede over de onvoldoende naleving van anderen en de actiebereidheid van tegenstanders, complotdenkers en viruswaaninnigen kan leiden tot weerstand uit de hoek van voorstanders. Zo blijft polarisatie (online) toenemen.
- Er bestaat een grote discrepantie tussen de bestaande media-aandacht voor de minderheid van tegenstanders, en een zwijgende meerderheid van de bevolking met wijdverbreide steun voor o.a. medisch personeel, wetenschap en maatregelen. Het gevaar is dat tegenstanders in een isolement belanden en verder afdrijven van de bevolking. Kleine groepjes, eenlingen of PGE kunnen radicaliseren.
- Onder tegenstanders bestaat online al een zekere tolerantie voor buitenwettelijke of gewelddadige acties. Maar terwijl het online verzet uitgesproken is, zal de doorvertaling naar de fysieke ruimte overzichtelijk blijven. Dit kan gepaard blijven gaan met OOV-problemen.
- Ook het beperken van mogelijkheden als uitlaatklep, zoals bezoek aan voetbalwedstrijden en bijeenkomsten, alcoholverkoop, en/of opgekropte frustratie bij groepen die hard worden getroffen door de maatregelen zouden kunnen leiden tot OOV-problemen. Samen met handhaving van de nieuwe maatregelen zorgt dit voor extra belasting van de politiek.
- Bij sommigen bestaat (op sociale media) de neiging om ongefundeerd zondebokken aan te wijzen voor de olopende besmettingen; de gedachte dat mensen met een migratieachtergrond vaker besmet zijn wordt echter nog niet breed opgepakt.
- Extreemrechts is aanwezig bij het offline verzet, maar hun invloed blijft gering.

Situatiebeeld

Draagvlak van de maatregelen

- De roep vanuit een groot deel van de bevolking om duidelijkheid is gehoord door het kabinet en vertaald in landelijke maatregelen. Werd er in het verleden uitzicht op versoepeling geboden bij het toelichten van nieuwe maatregelen, nu wordt met een lockdown bedreigd als de situatie de komende weken niet verbetert.
- De meeste Nederlanders zijn blij met de strengere regels om het coronavirus in te dammen, blijkt uit onderzoek van Hart van Nederland. Met name de mondkapjesplicht in alle publieke binnenruimten kan op veel steun rekenen. Bijna een derde van de ondervraagden geeft aan dat ze met die maatregel het meest tevreden zijn. 82% is tevreden over de duidelijke communicatie over de maatregelen.
- Gedrag is echter bepalend: zo'n 10 procent van de besmette mensen blijft niet in huis en van hun nauwe contacten houdt 15 procent zich niet aan de coronaregels, blijkt uit onderzoek van Berenschot. Uit onderzoek van het RIVM bleek dat ruim 60 procent van de mensen met milde klachten op bezoek gaat bij vrienden. Ook nu het aantal besmettingen toeneemt en de maatregelen strenger worden is nog steeds 15 procent niet van plan zich aan de regels te houden. De groep die het virus niet als een heel groot probleem ziet en die zijn vrijheden niet teveel wil laten beperken, blijft dus stabiel.
- Ondanks de steun overheerst op sociale media al maandenlang het geluid van tegenstanders inclusief complotdenkers.¹ Dat kan verder toenemen met de nieuwe maatregelen. Onvoldoende (online) tegengeluid kan draagvlak voor de maatregelen ondermijnen.

¹ Een grote rol hierin spelen, naast allerlei individuen, (online) initiatieven/groepen als Viruswaarheid, NL in Opstand, Burgerfront, Demonstratie van het Volk, en online complotdenkers, alternatieve media en influencers als Jensen, Blauwe Tijger, CommonSenseTV, QAnonNL. Samen goed voor tienduizenden volgers.

- Tegenstanders verwijzen naar de besmetting van burgemeester Aboutaleb, die geregeld een mondkapje draagt en zich streng aan de regels houdt. Ook zien sommigen in zijn besmetting het bewijs dat 'allochtonen' zich niks van de regels aantrekken. Voorstanders zien de besmetting juist als illustratie van het grote gevaar van het virus. Bij mild ziektebeeld en spoedig herstel zien de 'rekkelijken' dat als een bevestiging van hun gelijk. Het verloop van het ziektebeeld kan draagvlak ondermijnen.
- Door handhaving van de nieuwe maatregelen komen BOA's weer in de frontlinie. Zij steunen de maatregelen en noemen ze helder en op straat goed uitlegbaar. Wel stellen ze grote vraagtekens bij de handhaafbaarheid van de aangekondigde mondkapjesplicht. Politievakbonden waarschuwen voor capaciteitsproblemen waardoor handhaven een knelpunt kan worden.

Maatschappelijk ongenoegen

- Enkele horeca-exploitanten speculeren erop om de maatregelen te negeren. Tegenstanders van de maatregelen juichen dit toe en roepen online andere ondernemers op hetzelfde te doen. Veel jongeren zien weinig perspectief en denken dat de illegale feestjes gaan toenemen.
- De weerstand tegen de coronamaatregelen heeft in de afgelopen weken geleid tot mondelinge of online dreigementen, en soms tot fysieke acties of bedreigingen.
- Demonstranten tegen de spoedwet verzamelen zich geregeld op het Plein en zijn van plan dat te blijven doen. Diverse actievoerders, zoals de voorman van 'Nederland in Opstand', plaatsen live-video's van het protest op sociale media. Onder andere [REDACTED] kreeg afgelopen weekend een gebiedsverbod voor Den Haag voor 10 dagen. Sommigen roepen ook op tot acties tegen MSM, politie, politici en wetenschappers.
- Volgens Kamervoorzitter Arib voelen veel Kamerleden zich hierdoor zeer geïntimideerd. Volksvertegenwoordigers durven niet meer normaal het gebouw te verlaten wegens geschreeuw in de richting en soms fysiek aanklappen van Kamerleden, zegt ze.
- Op Telegram en Twitter circuleert een oproep van 'Nederland in Opstand' om op zaterdag 17 oktober de Tweede Kamer te bestormen 'met minimaal 10.000 man om corona tikkertje te spelen'.²
- Daartegenover steunt en begrijpt het grootste deel van de bevolking het beleid en lijken steeds meer mensen zich online te ergeren aan ontkenners en complotdenkers. Zo is sinds juli 2020 de groep 'StopViruswaarheid' actief (Facebook en Twitter bijna 1.700 volgers).³ Premier Rutte liet zich in de persconferentie van 13 oktober expliciet negatief uit over COVID-ontkenners. Voor- en tegenstanders lijken online en offline feller tegenover elkaar te komen staan. In extremis kan dat leiden tot confrontaties, zoals dat nu al soms gebeurt tussen de tegenstanders en ordehandhavers/politie.
- Linkse activisten pleiten al weken voor strengere regels en handhaving. De actiegroep 'Containment Nu' pleit al sinds maart 2020 online (met hashtag #BreekDeGolf) voor de invoering van een containment-strategie in Nederland om het virus in te dammen, in plaats van het door het hele land te laten verspreiden.⁴ Zulke activisten zien ontkenners en complotdenkers als gevaarlijk, als mensen die desnoods gestopt moeten worden.

5.1.2e

Maatschappelijke ontwrichting

- Werknemers en werkgevers maken zich zorgen over quarantaine door corona-app. Wie via de app een melding krijgt wordt geadviseerd om tien dagen in quarantaine te gaan - ook als dat achteraf niet nodig blijkt. Je mag jezelf niet laten testen, tenzij je klachten hebt. Bepaalde beroepsgroepen kunnen niet thuiswerken, ZZPers verliezen inkomen en werkgevers worden geconfronteerd met dubbele loonkosten. HTM en RET gaan wegens oplopend ziekteverzuim de dienstregeling aanpassen.
- Supermarktketen Deen besluit de winkels om 20.00 te sluiten voor de veiligheid van het personeel. Zij vermoeden het verbod op alcoholverkoop niet te kunnen handhaven.
- Er is bij sommigen de neiging op sociale media om ongefundeerd zondebokken aan te wijzen voor de oplopende besmettingen: moslims, migranten, 'complotgekkies', demonstranten, kerken, scholen, jongeren, horeca, sporters. Enkele extreemrechtse en -linkse groepen gebruiken dat selectief in hun propaganda. Anderen gebruiken het om de gepercipieerde onrechtvaardigheid van de maatregelen aan te tonen (de ene sector wel dicht, de andere niet).
- Viruswaarheid en andere tegenstanders promoten op hun sociale media diverse online petities. Behalve een petitie tegen de spoedwet, ligt de focus ook op een petitie die oproept om de maatregelen op kinderdagverblijven, basisscholen en middelbare scholen per direct te stoppen. Ook raden tegenstanders op sociale media mondkapjes en social distancing ten zeerste af.⁵ Bij enkelen heerst inderdaad onbegrip over het feit dat de scholen open moeten blijven. Zij eisen 'veiligheid voor leraren, leerlingen en ouders'.
- De uitspraak van een rechter in Amsterdam dat Facebook berichten, pagina's en groepen over COVID-19 mag verwijderen als die volgens het medium tot schade kunnen leiden,⁶ wordt door tegenstanders (zoals Viruswaarheid) gezien als een voorbeeld van de beperking van de vrijheid van meningsuiting. Als tegenstanders moeten uitwijken naar alternatieve platforms waar ze minder bereik hebben, kunnen ze online minder zichtbaar worden. Ook verdere radicalisering is dan mogelijk omdat ze minder gehoord worden en wellicht meer gefrustreerd raken.

² [https://twitter.com/\[REDACTED\]](https://twitter.com/[REDACTED])

³ <https://www.facebook.com/StopViruswaarheid>

⁴ <https://twitter.com/containmentnu> (ruim 3.200 volgers), <https://www.facebook.com/containmentnu> (1.300 volgers); www.containmentnu.nl

⁵ Zie bijvoorbeeld de Facebookpagina van Viruswaarheid en diverse uitingen van individuele tegenstanders op Twitter..

⁶ <https://www.nu.nl/tech/6083690/rechter-facebook-niet-verplicht-om-alle-meningen-over-covid-19-toe-te-staan.html>

5.1.2e